

Aan de gemeenteraad van Nijmegen

Postadres

Gemeente Nijmegen

Postbus 9105

6500 HG Nijmegen

Bezoekadres

Korte Nieuwstraat 6

6511 PP Nijmegen

T 14 024

nijmegen.nl

Contactpersoon

gemeente@nijmegen.nl

Ons kenmerk

D252185189

Datum 15 april 2025

Onderwerp Uitvoering Erfgoedstrategie 2025-2026

Geachte leden van de raad,

Met deze brief informeren wij uw raad over hoe wij de komende 2 jaar uitvoering willen geven aan de ambities uit de Erfgoedstrategie. Via de Stadsrekeningen hebben we de resultaten van afgelopen jaren toegelicht. Met deze brief blikken we vooruit.

De opgaven van de Erfgoedstrategie (betere instandhouding & bescherming, krachtiger publieksbereik en inzet op profilering oudste stad met werelderfgoed) zijn nog steeds relevant. De meeste maatregelen zijn grotendeels uitgevoerd of in uitvoering, maar dat betekent niet dat we stil (kunnen gaan) zitten. Zo is het Beschermingsprogramma nog in uitvoering, maar tegelijkertijd vragen nieuwe inzichten en tijdsperiodes ook om aandacht. Daarnaast zijn er plekken in onze stad met een bijzonder verleden, maar waar dit onvoldoende zichtbaar is. En worden bij ruimtelijke ontwikkelingen de kansen van erfgoed niet altijd benut of staat behoud van het erfgoed onder druk door andere opgaven die we als stad hebben. Voor de komende 2 jaar werken we daarom verder aan de opgaven van de Erfgoedstrategie. Hierna lichten we toe hoe we dat willen gaan doen. De inhoud van de brief is als volgt:

Plannen 2025-2026	2
Naoorlogs erfgoed	2
Beschermingsprogramma	3
Verduurzaming monumenten	4
Archeologische waarden- en verwachtingskaart	4
Verleden Beleefd.....	5
80 jaar Vrijheid en WOII Informatiecentrum.....	6
Inzet profilering met Unesco Werelderfgoed Romeinse Limes.....	7

Plannen 2025-2026

Naoorlogs erfgoed

De komende 2 jaar leggen we de nadruk op een betere bescherming van ons naoorlogse erfgoed (1940-1990). We gaan dit doen omdat de periode na de Tweede Wereldoorlog heel belangrijk voor Nijmegen is geweest. Onze stad herstelde zich van oorlogsschade, vooral te zien in het centrum en rondom het station, en breidde zich uit, eerst tot aan het Maas-Waalkanaal en vanaf de jaren '70 volgden de uitbreidingen in Dukenburg en Lindenholt. Ook ontstond de universiteitscampus in deze tijd. Deze ontwikkelingen zijn identiteitsbepalend voor onze stad.

In het centrum en rondom het station zien we de duidelijke scheidingslijnen van voor- en naoorlogse architectuur. De bebouwing weerspiegelt de hoop en de wens van vooruitgang. Het was modern, maar bouwde ook voort op wat er was. Oud en nieuw werden gecombineerd.

De uitbreidingswijken laten de grote woningbouwopgave van destijds zien en de veranderingen in denken over wonen in die tijd: van seriematige rijen woningen en flats in de jaren '60 tot individualiteit en kleinschaligheid in de jaren '70 en '80. Ook onze Benedenstad laat dit omslagpunt zien: in eerste instantie waren er plannen voor volledige sloop van de oude gebouwen en waren er een paar grote flats en een snelweg gepland. Later, mede onder druk van de publieke opinie, wijzigde dit in kleinschalige sociale woningbouwcomplexen binnen het historische stratenpatroon. Het gebied werd rijksbeschermd stadsgezicht en de nieuwe bebouwing voegde zich hier in. Veel andere gebouwen, zoals het kantoorgedeelte van het stadhuis en verschillende gebouwen op de Campus, werden ook gebouwd met oog voor de omgeving. Deze gebouwen zijn kenmerkend voor Nijmegen en vertellen het verhaal van Nijmeegse maatschappelijke waarden en ontwikkelingen.

Het naoorlogse erfgoed staat echter onder druk. De gebouwen zijn veelal verouderd en slecht geïsoleerd en onderhouden. Sociale problematiek in diverse wijken vraagt om herstructurering. Het groen in de wijken is vaak verwaarloosd en voldoet niet meer aan de gebruiksbehoefte van tegenwoordig. We vinden het daarom belangrijk om te bepalen welk erfgoed we voor de toekomst willen bewaren. We kunnen niet alle gebouwen en wijken bewaren, dat is ook niet nodig. Wel vinden we het van belang dat ook dit deel van de geschiedenis herkenbaar blijft en dat we de verhalen van deze periode aan de hand van zichtbaar aanwezig erfgoed kunnen blijven vertellen. We gaan daarom inzetten op drie deelprojecten:

1. Verhalen vertellen: samen met diverse organisaties in de stad en op basis van de essenties van ons Verleden Beleefd beleid (betekenisvol beleven, innovatieve samenwerkingen en sector overstijgend) gaan we een divers en inspirerend programma voor inwoners opzetten en subsidiëren.
2. Inventariseren en waarderen: op basis van de verhalen van inwoners verzamelen we al gebouwen en plekken die belangrijk zijn voor deze periode in Nijmegen. Dit levert een groslijst van waardevol erfgoed op die we vervolgens gaan uitwerken tot een inventarisatie en waardering van waardevolle gebouwen en gebieden. Op

basis hiervan zullen we vervolgstappen zetten om te bepalen welk erfgoed we uit deze periode willen bewaren. Welke gebouwen, objecten en gebieden zijn kenmerkend voor Nijmegen, vertellen verhalen over onze identiteit en waar hebben Nijmegenaren waardevolle herinneringen aan?

3. Betere bescherming en instandhouding Wederopbouwcentrum: In de Koers voor de Binnenstad is al benoemd dat we het Wederopbouwcentrum beter gaan beschermen. In 2025 treffen we hier de voorbereidingen voor. Eind dit jaar zullen we de beschermingsprocedure starten en medio 2026 zullen we uw raad een voorstel ter besluitvorming voorleggen. Maar om de waarden te kunnen behouden is niet alleen bescherming nodig. Er is ook een zorgvuldige omgang met het gebied nodig. Daarom zullen we een aantal beleidsinstrumenten inzetten om ook een goede instandhouding te kunnen waarborgen. Het gaat hierbij onder andere om een subsidieregeling om de panden in het gebied een betere uitstraling te geven en we stellen nieuwe beeldkwaliteitscriteria op voor het toetsen van bouwplannen.

In de bijlage 'plan naoorlogs erfgoed' zijn deze plannen nader uitgewerkt.

Erfgoed Symposium Post '65 erfgoed

Op 11 juni organiseren we het BNG Bank Erfgoed Symposium. Wij organiseren dit jaar het symposium met het thema Post '65 erfgoed, omdat we in 2024 de BNG Bank Erfgoedprijs met dit thema hebben gewonnen. Eén van de redenen dat we de prijs hebben gewonnen is omdat het Post '65 erfgoed een vanzelfsprekend onderdeel van ons erfgoedbeleid is. Met het symposium zetten we daarom ons Post '65 erfgoed in de schijnwerpers. De doelgroep van het symposium zijn gemeenten, cultuurhistorische organisaties en erfgoedprofessionals.

Het ochtendprogramma zal bestaan uit diverse lezingen over Post '65 erfgoed. Centrale vraag hierbij is hoe we met dit erfgoed om kunnen gaan gelet op de diverse opgaven die er spelen, zoals verduurzaming en de woningbouwopgave. In de middag organiseren we verschillende workshops en excursies. Er zullen rondleidingen door het Wederopbouwcentrum en de Benedenstad worden gegeven, naar Post '65 gebouwen zoals het Estelgebouw, de Lindenberg en stadhuis, en een fietstocht naar de Campus. U bent van harte uitgenodigd voor deelname aan het symposium. Binnenkort ontvangt u hier een uitnodiging voor.

Beschermingsprogramma

We gaan door met de uitvoering van ons beschermingsprogramma, maar omdat we het accent op naoorlogs erfgoed leggen zal de planning van het beschermingsprogramma iets wijzigen. Ook hebben we, door verschillende oorzaken, afgelopen jaren minder objecten kunnen beschermen dan eerder gepland. In 2020 hebben we een lijst met ruim 400 te beschermen objecten opgesteld. Van deze lijst zijn reeds 80 objecten beschermd, 23 zijn op dit moment in procedure en circa 300 staan nog op de planning. Een aantal panden zijn na onderzoek afgevalen voor bescherming.

In 2025 starten we met de bescherming van gebouwen en objecten in Kinderdorp Neerbosch. Omdat de voorbereidingen en de procedure voor bescherming van het

Wederopbouwcentrum veel tijd en capaciteit zal kosten, zal het verdere beschermingsprogramma daar op aangepast worden. We starten dit jaar nog twee beschermingsprocedures. De verdere planning voor na 2025 vindt u in de bijlage. Het gaat na 2025 nog om circa 300 objecten. In plaats van 2026 zullen we daarom in 2029 het beschermingsprogramma afronden. We zullen de gewijzigde planning via de website communiceren.

Verduurzaming monumenten

We blijven monumenteigenaren actief ondersteunen bij het verduurzamen van hun pand. Zo hebben we de subsidie Duurzame instandhouding van monumenten verruimd, zodat er voor meer verduurzamingsmaatregelen subsidie kan worden aangevraagd en een eigenaar niet meer hoeft te kiezen tussen verduurzaming van ramen óf verduurzaming van het casco (isolatie muren, dak, etc.). De provinciale subsidie gebruiken we om een hoger subsidiebedrag te kunnen verlenen.

Verder zullen we dit jaar de Uitvoeringsvoorschriften aanpassen, zodat vooraf meer duidelijkheid wordt gegeven hoe maatregelen kunnen worden uitgevoerd en voor welke werkzaamheden een vergunning nodig is.

Ook gaan we opnieuw een Monumentenbeurs voor monumenteigenaren organiseren. Deze zal plaats vinden op 4 oktober en in het teken staan van verduurzaming. Op de beurs zullen adviseurs van de gemeente en diverse bedrijven aanwezig zijn om monumenteigenaren op weg te helpen bij de verduurzaming van hun pand.

Archeologische waarden- en verwachtingskaart

We gaan dit jaar en in 2026 een archeologische waarden- en verwachtingskaart laten opstellen. Hierbij worden alle reeds beschikbare bodemkundige, archeologische en historische gegevens gecombineerd in een GIS-omgeving waarmee een zeer goed onderbouwde archeologische verwachting kan worden opgesteld voor elk gebied. Bij het opstellen van de kaart wordt ook het *Moderne Militaire Erfgoed* (Tweede Wereldoorlog, Koude oorlog) betrokken, zowel onder- als bovengronds.

Met een waarden- en verwachtingskaart wordt het opstellen van een archeologisch bureauonderzoek eenvoudiger, waardoor kosten worden bespaard. Ook wordt de kans op toevallsvondsten tijdens bouwwerkzaamheden geminimaliseerd. Op basis van de archeologische waarden- en verwachtingskaart kan een veel gedetailleerdere *archeologische beleidskaart* worden opgesteld dan nu het geval is. Een archeologische waarden- en verwachtingskaart is tevens een verantwoordingsdocument voor het archeologiebeleid; op basis van deze kaart kan de gemeente voor iedereen zichtbaar maken en goed uitleggen waarom zij archeologisch onderzoek binnen een bepaald gebied noodzakelijk acht. Zeker in het kader van de Omgevingswet is dit van groot belang. Volgens de Omgevingswet zal de archeologische verwachting immers aantoonbaar moeten zijn.

De ervaring leert dat op basis van een gedetailleerde verwachtingskaart grotere gebieden een lage archeologische verwachtingswaarde zullen krijgen of kunnen worden vrijgegeven, terwijl er tegelijkertijd, omdat alle informatie is verwerkt, ook meer gebieden bijkomen met een vastgestelde archeologische waarde. Al met al wordt archeologie minder een “black box”; ontwikkelaars en burgers weten beter waar ze aan toe zijn.

Tot slot vormt de archeologische waarden- en verwachtingskaart de basis voor een nog op te stellen onderzoeksagenda archeologie, waarmee archeologisch onderzoek zich kan richten op het beantwoorden van meer specifieke onderzoeksvragen.

Verleden Beleefd

We werken nu ruim een jaar met Verleden Beleefd. In 2024 is de subsidieregeling vastgesteld. In het eerste jaar hebben we alle subsidieplafonds bereikt. De regeling bestaat uit verschillende deelregelingen, waarbij de Basis Erfgoed Infrastructuur en de Projecten het belangrijkste zijn.

Dit jaar zullen we de regeling evalueren en aanpassen. Daarbij zullen we onderzoeken of de regeling bijdraagt aan de positionering van Nijmegen als oudste en bruisende stad.

Bij de begrotingsbehandeling in 2024 heeft de raad een amendement aangenomen. In dit amendement, ‘Verleden Beleefd verwezenlijkt’, is € 500.000,- extra beschikbaar gesteld voor uitvoering van Verleden Beleefd, onder meer voor de projecten ‘Het dak op’ van de Stevenskerk (subsidie hiervoor op 14 januari 2025 vastgesteld in het college) en voor het Gebroeders van Lymborchjaar (subsidie 4 februari 2025 op vastgesteld door het college). Aan beide projecten werd €200.000,- subsidie toegekend.

Voor 2025 zijn wij verrast met veel meer subsidieaanvragen voor erfgoedprojecten, daarom hebben we het subsidieplafond voor 2025 van de deelregeling Projecten van de subsidieregeling Verleden Beleefd 2024 met € 50.169,- verhoogd (van €180.000,- naar €230.169,-). Door deze verhoging kunnen nog meer Nijmeegse organisaties profiteren van de verhoging van het budget voor Verleden Beleefd.

Visualisatieplan

In de tweede helft van 2025 maken wij een visualisatieplan, dat de kaders van Verleden Beleefd 2024-2034 uitwerkt in een plan voor het visualiseren van het Nijmeegse verleden. Het accent zal liggen op een gebiedsgerichte benadering, waarbij we extra aandacht zullen hebben voor de stadsdelen buiten het centrum. We inventariseren de bestaande visualisaties, die waar nodig verbeterd of vernieuwd zullen worden, en wensen in de stad. Op plekken waar nog geen verhalen beleefbaar zijn gemaakt maar waar dat wel interessant is zullen we nieuwe visualisaties óf het plaatsen van historische bakens voorstellen.

We starten dit jaar eveneens met de plaatsing van de historische bakens (informatieborden). De eerste bakens komen in de Verzetsdeelnemersbuurt. Daarna zullen we de bakens op meer plekken in de stad laten plaatsen. Dit doen we in samenwerking met

het Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, die historische bakens bij de ondernemers in de binnenstad laat plaatsen met wetenswaardigheden over het pand of de onderneming.

Toezegging 'Ken uw stad'

Tijdens de raadsbehandeling van het beleid Verleden Beleefd (13-12-2023) is de toezegging gedaan dat het college met het Regionaal Archief Nijmegen (RAN) in gesprek zou gaan om te bezien of er mogelijkheden zijn om Ken uw stad verder uit te rollen en de raad hier over te informeren.

De cursus 'Ken uw stad' gaat over de geschiedenis van Nijmegen en haar inwoners vanaf het begin van onze jaartelling tot nu. Het wordt gegeven door drie zelfstandige professionals. De cursus wordt gegeven in het RAN, maar is dus niet van het RAN of de gemeente.

Het RAN en het Huis van de Nijmeegse Geschiedenis maken in 2025 een podcast over de Nijmeegse geschiedenis. We verkennen of we de inhoud van de podcast samen met de initiatiefnemers van 'Ken uw stad' tot stand kunnen laten komen.

Het idee is om de verschillende afleveringen van de podcast thema gestuurd op te bouwen in plaats van langs een historische chronologische lijn. Deze podcast zal gratis voor geïnteresseerden te beluisteren zijn via de bekende podcastapps en de website van RAN en Huis van de Nijmeegse Geschiedenis. Mochten de luisteraars meer verdieping op de thema's willen, dan kunnen ze altijd nog aansluiten bij de cursus 'Ken uw stad'.

80 jaar Vrijheid en WOII Informatiecentrum

We zitten vlak voor de landelijke viering van 80 jaar Vrijheid op 4 en 5 mei. Veel herdenkingsactiviteiten worden uitgevoerd door het Stedelijk 4 en 5 Mei Comité. In juni organiseert datzelfde comité een extra programma waarin 'terugkeer' centraal staat. Om dit mogelijk te maken hebben we een subsidie verleend. In het kader van de landelijke herdenking brengen we, voorlopig voor de laatste keer, ook weer een Vrijheidskrant uit. Verder brengen we in samenwerking met de EO/ NPO een podwalk uit die de luisteraars meeneemt in de tragische lotgevallen van enkele van onze Joodse medeburgers.

Panelgesprekken

Als gemeente organiseren we ook verschillende panelgesprekken op de grotere herdenkingsmomenten. De eerste daarvan werd georganiseerd in het kader van de herdenking van het bombardement en daarin stond het doorgeven van trauma aan volgende generaties centraal. Aan het volgende panelgesprek op 4 mei zal Arnon Grunberg deelnemen en daar zijn we heel enthousiast over. Het derde en laatste panelgesprek zal op 16 augustus plaatsvinden; het moment dat 80 jaar geleden Japan capituleerde, Nederlands-Indië werd bevrijd en de Tweede Wereldoorlog was afgelopen.

In de komende panelgesprekken zal er dieper worden ingegaan op de functie van het herdenken, maar ook welke vorm het herdenken zou moeten aannemen om ook de jongere generaties erbij te betrekken.

Einde programma 80 jaar Vrijheid

In samenwerking met Platform Indische Organisaties Nijmegen (PION) wordt er gewerkt aan een gezamenlijk programma; een klein Indisch festival op het Mariënbургplein met een fototentoonstelling in het Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, een kleine expositie in het Regionaal Archief Nijmegen en een programma in de bibliotheek. 80 jaar Vrijheid gaan we afsluiten met de 'grootste rijsttafel' waar we 80 ambassadeurs voor de Vrijheid (allemaal bewoners van Nijmegen) gaan uitnodigen. Dit diner gaat plaatsvinden in de Schepenhof van het Stadhuis. En daarmee komt er een einde aan 80 jaar Vrijheid.

Naar een nieuwe WO2-beleid en 85 jaar Vrijheid.

De periode september t/m december 2025 willen we vooral gebruiken om te bepalen wat de komende jaren de koers gaat worden voor het beleid met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog en de rol van het Informatiecentrum WO2. Een van de doelen van 80 jaar Vrijheid was het 'creëren van bewustwording van de waarde van vrijheid'. Op dit moment staat vrijheid, wereldwijd, behoorlijk onder druk. We gaan kijken hoe we de jongere generaties kunnen meenemen in het verhaal van de vrijheid, in de verhalen van de Tweede Wereldoorlog, maar ook in de verhalen van nu. Hoe we ze nog beter kunnen voorbereiden op de wereld van morgen. Waar vrijheid, rechtsstaat en democratie de pijlers van zijn.

Inzet profilering met Unesco Werelderfgoed Romeinse Limes

In 2025 is een start gemaakt met het programmateam Romeinen in Gelderland in samenwerking met de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, provincie Gelderland en gemeente Nijmegen. Dit programmateam geeft uitvoering aan de basisinfrastructuur van het Masterplan Romeinen in Gelderland. Daarnaast staat gemeente Nijmegen zelf aan de lat om zes icoonlocaties door te ontwikkelen tot plekken waar het Romeinse verleden beleefd, ontdekt en ervaren kan worden, zodat de profilering van Nijmegen als oudste stad betekenis krijgt. De status van Unesco Werelderfgoed wordt daarbij benut en uitgedragen.

Kops Plateau herinrichting

De ontwikkellocatie Kops Plateau krijgt de komende jaren prioriteit. Hier zal via een uitgebreid participatietraject en een publieksofgraving waar mogelijk een visualisatie en belevingsconcept gerealiseerd worden van het Romeinse kamp met Romeinse commandantswoning. De relatie met de natuurwaarden in het gebied en met gebruikers en omwonenden wordt hierin meegenomen.

Educatieprogramma Erfgoedambassadeurs

Naar aanleiding van de aanwijzing van de belangrijke Romeinse vindplaatsen van Nijmegen als Unesco Werelderfgoed is een educatieprogramma 'Erfgoedambassadeurs' gestart, waarbij scholen een Romeinse vindplaats kunnen adopteren en verschillende jaargangen kennismaken met het Romeinse verleden van de stad. Een museumbezoek en eindopdracht hoort erbij. De komende jaren zal dit programma in samenwerking met de scholen en overkoepelende organisaties uitgerold worden.

Nationaal Kenniscentrum Romeins Nederland

Naar aanleiding van de aanwijzing van de Romeinse Limes tot Unesco Werelderfgoed wordt door de sector al langere tijd nagedacht over de oprichting van een kennisinstituut dat inhoud en toekomst kan geven aan het (populair-)wetenschappelijk onderzoek naar het Romeinse verleden van Nederland. Ook de gemeente Nijmegen, net als andere gemeenten en provincies, heeft behoefte aan goed opgeleide archeologische medewerkers, toegang tot fondsen en de publicatie van Romeinse vindplaatsen ten behoeve van visualisaties en verhalen. Omdat Nijmegen zich profileert als oudste stad, het grootste aandeel in het Unesco Werelderfgoed van de Romeinse Limes heeft en al een geschikte locatie heeft voor een archeologisch onderzoekscentrum met Museum Kam, wordt Nijmegen voorgedragen als vestigingslocatie van het Nationaal Kenniscentrum Romeins Nederland. In 2025 worden kwartiermakers uit de maatschappelijke en wetenschappelijke wereld ingezet voor de oprichting en startfinanciering van het kennisinstituut. Samen met de Radboud Universiteit en het Valkhof Museum draagt Nijmegen bij aan de actieve lobby om dit prominente kennisinstituut naar de stad te halen.

Interreg subsidieaanvraag

In samenwerking met het Programmateam Romeinen in Gelderland wordt een Interreg subsidieaanvraag bij de Euregio voorbereid om uitvoering te geven aan ontwikkellocaties van het Masterplan Romeins Verleden. Voor Nijmegen zijn hiervoor de gebieden van Nijmegen West en rond de Bastei met de Romeinse poort van het legerkamp in beeld voor een grootse en meeslepende visualisatie met behulp van innovatieve technische middelen. Indien de aanvraag wordt gehonoreerd start een driejarig project hiervoor in 2026.

Hoogachtend,

Het college van burgemeester en wethouders van Nijmegen

A.P.W. van de Klift
gemeentesecretaris

H.M.F. Bruls
burgemeester